

Київський університет імені Бориса Грінченка
Факультет педагогічної освіти
Кафедра дошкільної освіти

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з наукової роботи

Наталія ВІННІКОВА

«16 грудня» 2022 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**ДОСЛІДНИЦЬКО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА В
ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

для аспірантів

спеціальності 012 «Дошкільна освіта»

освітнього рівня третього (освітньо-наукового)

освітньо-наукової програми «Дошкільна освіта»

Київ – 2022

Розробники :

Козак Людмила Василівна, доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри дошкільної освіти Факультету педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка.

Викладачі:

Козак Людмила Василівна, доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри дошкільної освіти Факультету педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка.

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри дошкільної освіти

Протокол від 16.12.22 № 7

Завідувач кафедри Олена ПОЛОВІНА

Робочу програму погоджено з гарантом освітньо-наукової програми «Дошкільна освіта»

«16» 12 2022 р.

Гарант освітньо-наукової програми Тетяна ПОНОМАРЕНКО

Робочу програму перевірено

«16» 12 2022 р.

Завідувач аспірантури, докторантури Ілона ТРИГУБ

Пролонговано:

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), «__» __ 20__ р., протокол № ____

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), «__» __ 20__ р., протокол № ____

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), «__» __ 20__ р., протокол № ____

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), «__» __ 20__ р., протокол № ____

п
і
д
п
и
с

П.І.Б.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
ДОСЛІДНИЦЬКО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА В ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ		
Вид дисципліни	Вибіркова	
Мова викладання, навчання та оцінювання	Українська	
Загальний обсяг кредитів / годин	6/180	
Рік навчання	2	2
Семестр	4	4
Кількість змістових модулів з розподілом	2	2
Обсяг кредитів	6	6
Обсяг годин, в тому числі:	180	180
Аудиторні	48	24
Модульний контроль	12	-
Самостійна робота	120	156
Форма семестрового контролю	Залік	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою вивчення дисципліни «Дослідницько-експериментальна робота в дошкільних закладах освіти» є формування у здобувачів наукового ступеня «доктор філософії» професійних компетентностей з організації дослідно-експериментальної діяльності в закладі дошкільної освіти задля підвищення якості освітнього процесу.

Завдання навчальної дисципліни:

– поглиблення, узагальнення знань майбутніх докторів філософії з дошкільної освіти про організацію педагогічного експерименту, емпіричні та статистичні методи дослідження;

– ознайомлення з роботою закладів дошкільної освіти у яких здійснюються наукові педагогічні дослідження;

– формування вмінь визначати, вивчати, аналізувати, організувати дослідно-експериментальну роботу в умовах закладу дошкільної освіти й презентувати її результати;

– актуалізація інтелектуальної активності, критичності мислення, операцій аналізу, синтезу, співставлення, порівняння в процесі вивчення, адаптування до умов вітчизняних закладів дошкільної освіти й впровадження доцільного інноваційного зарубіжного досвіду в галузі дошкільної освіти.

Програмні компетентності

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Дослідницько-експериментальна робота в дошкільних закладах освіти» відповідно до освітньо-наукової програми спеціальності формуються:

– **інтегральна компетентність:** здатність продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми у професійній та/або дослідницько-інноваційній діяльності, застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, а також проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

– **спеціальні (фахові, предметні) компетентності:**

1) СК 5 Здатність до суб'єкт-суб'єктної взаємодії, ефективної комунікації і презентації наукових доробків та ідей; участі у різних видах наукового спілкування; володіння науковим стилем викладу матеріалу дослідження; встановлення продуктивних зв'язків з людьми щодо обміну досвідом (емоційним, соціальним, практичним тощо).

2) СК 8 Здатність до упровадження інновацій в освітню діяльність закладів дошкільної освіти та інших інституцій дошкільного дитинства.

3.Результати навчання за дисципліною

У результаті опрацювання змісту навчальної дисципліни «Дослідницько-експериментальна робота в дошкільних закладах освіти» здобувач наукового ступеня має досягнути таких *програмних результатів навчання:*

РН 13	Здатен аналізувати, реалізовувати та вдосконалювати вимоги освітніх стандартів у галузі дошкільної освіти через проведення дослідження різних аспектів діяльності дітей та педагогів у дошкільних закладах; створювати методичне забезпечення освітнього процесу закладу дошкільної освіти, організації різних форм методичної роботи, аналізу й розповсюдження передового педагогічного досвіду, аналізу та планування освітньої діяльності з використання альтернативних педагогічних технологій; застосовувати методи психолого-педагогічного дослідження в практиці дошкільної освіти.
-------	--

4. Структура навчальної дисципліни

Тематичний план для денної форми навчання

Назва змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт:		
		Аудиторна		Самостійна
		Лекції	Семінари	
Змістовий модуль I. «Педагогічний експеримент в системі інноваційної діяльності закладу дошкільної освіти»				
Тема 1. Експеримент як складова інноваційної освітньої діяльності	12	2		10
Тема 2. Сутність та зміст інноваційної освітньої діяльності в закладі дошкільної освіти	12	2	2	8
Тема 3. Підготовка педагогічного колективу до інноваційної та дослідно-експериментальної діяльності в закладі дошкільної освіти	12	2	2	8
Тема 4. Управління інноваційною діяльністю в закладі дошкільної освіти	12	2	2	8
Тема 5. Науково-методичний супровід інноваційної та дослідно-експериментальної діяльності в закладі дошкільної освіти	12	2	2	8
Тема 6. Загальні відомості про педагогічний експеримент	12	2		10
Тема 7. Організація експериментальної роботи в закладі дошкільної освіти	12	2	2	8
Модульний контроль	6			
Разом	90	14	10	60
Змістовий модуль II. «Методи та методики проведення експериментального педагогічного дослідження»				
Тема 8. Методи та методики психолого-педагогічного дослідження	12	2		10
Тема 9. Методика проведення педагогічного експерименту	12	2	2	8
Тема 10. Методика проведення констатувального експерименту	12	2	2	8
Тема 11. Методика проведення формувального експерименту	12	2	2	8
Тема 12. Методика проведення моніторингу	12	2		10
Тема 13. Методи математичної статистики	12	2	2	8
Тема 14. Методи зведення й обробки результатів експериментальних досліджень	12	2	2	8
Модульний контроль	6			
Разом	90	14	10	60
Усього	180	28	20	120

Тематичний план для заочної форми навчання

Назва змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт:		
		Аудиторна		Самостійна
		Лекції	Семінари	
Змістовий модуль I. «Педагогічний експеримент в системі інноваційної діяльності закладу дошкільної освіти»				
Тема 1. Експеримент як складова інноваційної освітньої діяльності	12	2		10
Тема 2. Сутність та зміст інноваційної освітньої діяльності в закладі дошкільної освіти	10		2	8
Тема 3. Підготовка педагогічного колективу до інноваційної та дослідно-експериментальної діяльності	10	2		8
Тема 4. Управління інноваційною діяльністю в закладі дошкільної освіти	14	2		12
Тема 5. Науково-методичний супровід інноваційної та дослідно-експериментальної діяльності в закладі дошкільної освіти	12	2		10
Тема 6. Загальні відомості про педагогічний експеримент	15			15
Тема 7. Організація експериментальної роботи в закладі дошкільної освіти	17		2	15
Разом	90	8	4	78
Змістовий модуль II. «Методи та методики проведення експериментального педагогічного дослідження»				
Тема 8. Методи та методики психолого-педагогічного дослідження	14		2	12
Тема 9. Методика проведення педагогічного експерименту	14	2		12
Тема 10. Методика проведення констатувального експерименту	12	2		10
Тема 11. Методика проведення формувального експерименту	14	2		12
Тема 12. Методика проведення моніторингу	14		2	12
Тема 13. Методи математичної статистики	12	2		10
Тема 14. Методи зведення й обробки результатів експериментальних досліджень	10			10
Разом	90	8	4	78
Усього	180	16	8	156

5. Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І.

Педагогічний експеримент у системі інноваційної діяльності закладу дошкільної освіти

Тема 1. Експеримент як складова інноваційної освітньої діяльності.

Інноваційні процеси в дошкільній освіті, як є невід'ємна складова розвитку педагогічної науки та освітньої практики. Пріоритетні завдання сучасної дошкільної освіти в контексті інноваційних змін. Дослідно-експериментальна робота в ЗДО як основна форма реалізації інноваційної освітньої діяльності. Сутність, мета і зміст дослідно-експериментальної роботи в ЗДО.

Характеристика понять: педагогічне дослідження, експеримент, експериментальний заклад, інноваційний процес, інноваційна освітня діяльність, інноваційний освітній проєкт, освітні інновації. Класифікація освітніх інновацій.

Рівні здійснення інноваційної освітньої діяльності (всеукраїнський, регіональний, в закладі освіти). Нормативно-правове забезпечення інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи в ЗДО.

Основні поняття теми: науково-дослідна діяльність, педагогічне дослідження, експеримент, експериментальний заклад, дослідно-експериментальна діяльність, інноваційна освітня діяльність, інноваційний процес, інноваційний освітній проєкт, освітні інновації.

Рекомендовані джерела

Основні [1, 2, 3, 5, 6].

Додаткові [4, 5, 6, 9].

Нормативно-правові документи [7-11, 13-14].

Інтернет-ресурси [2, 4, 6, 7, 11, 13].

Лекція 1. Дослідно-експериментальна та інноваційна діяльність у ЗДО.

Тема 2. Сутність та зміст інноваційної освітньої діяльності в ЗДО.

Сутність та особливості інноваційної діяльності у сфері дошкільної освіти. Інноваційна діяльність як умова ефективної реалізації Державного стандарту дошкільної освіти, інноваційних технологій і методик у галузі дошкільної освіти. Мета і зміст інноваційної освітньої діяльності в ЗДО. Характеристика процесів здійснення інноваційної освітньої діяльності: педагогічний пошук і зародження педагогічної інновації; створення педагогічної новації (моделювання - створення ідеального образу, моделі бажаного нововведення; проєктування, конструювання, розробка програми реалізації нововведення, попередня експертиза, організація і управління); реалізація (експериментування, оцінювання, оформлення результатів); рефлексія педагогічного нововведення (самооцінка зробленого, самоконтроль і корекція).

Умови здійснення інноваційної освітньої діяльності. Чинники впливу на інноваційний процес.

Основні поняття теми: інноваційна освітня діяльність, інноваційний процес, освітні інновації, нововведення, Державний стандарт дошкільної освіти, інноваційні технології, інноваційні методики, моделювання, проектування, конструювання, експертиза, експериментування, рефлексія.

Рекомендовані джерела

Основні [1-3].

Додаткові [4-5].

Нормативно-правові документи [2-5, 8-11,14].

Інтернет-ресурси [1, 3, 4, 7, 9].

Лекція 2. Сутність та зміст інноваційної освітньої діяльності в ЗДО

Семінарське заняття 1. Сутність та зміст інноваційної освітньої діяльності в ЗДО.

Тема 3. Підготовка педагогічного колективу до інноваційної та дослідно-експериментальної діяльності в ЗДО.

Сутність готовності педагогів до інноваційної діяльності та експериментальної роботи в умовах ЗДО. Компоненти готовності педагога ЗДО. Мотивація інноваційної діяльності педагога. Знання та дослідницькі вміння як невід'ємна складова інноваційної педагогічної діяльності. Креативність як суттєва характеристика інноваційної діяльності. Роль рефлексії в структурі інноваційної діяльності. Професійні та особистісні якості педагога-інноватора.

Проблеми включення педагогічного колективу в інноваційний процес. Класифікація учасників інноваційного процесу. Показники оцінки інноваційного потенціалу колективу. Механізми стимулювання нововведень у колективі. Умови ефективності інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи.

Основні поняття теми: педагогічний колектив, інноваційний процес, інноваційний потенціал, нововведення, готовність до інноваційної діяльності, педагог-інноватор, мотивація, креативність, дослідницькі вміння, рефлексія.

Рекомендовані джерела.

Основні [1-3, 5-6].

Додаткові [4-5, 6].

Нормативно-правові документи [2-3, 8-11,13, 14].

Інтернет-ресурси [1-2, 4-6, 12-13].

Лекція 3. Підготовка педагогічного колективу до інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи в ЗДО.

Семінарське заняття 2. Готовність педагога до інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи в ЗДО.

Тема 4. Управління інноваційною діяльністю в ЗДО.

Значення й сутність управління інноваційною діяльністю в закладі дошкільної освіти. Види, принципи, методи ефективного управління інноваційною педагогічною діяльністю в ЗДО.

Підготовка до планування інноваційної освітньої діяльності: врахування принципу інноваційності при підготовці до планування, вибір стратегії розвитку закладу. Джерела ідей інноваційного розвитку ЗДО. Показники оцінки ідей. Види та основні напрями планування інноваційної освітньої діяльності. Перспективне (стратегічне) планування. Річне планування. Проєкт впровадження педагогічних інновацій в освітній процес. Управління процесом впровадження інновацій у практику роботи ЗДО на засадах програмно-цільового підходу. Оцінка ефективності інноваційної діяльності.

Основні поняття теми: управління інноваційною діяльністю, види управління, принципи управління, методи управління, планування, стратегічне планування, річне планування, програма впровадження інновацій.

Рекомендовані джерела.

Основні [1, 2, 6].

Додаткові [1, 4, 5, 11].

Нормативно-правові документи [3-5, 7-8, 11, 13-14].

Інтернет-ресурси [1, 2, 4, 5, 6, 11, 13].

Лекція 4. Управління інноваційною діяльністю в ЗДО.

Семінарське заняття 3. Проєкт впровадження педагогічної інновації (технології, методики) в освітній процес ЗДО.

Тема 5. Науково-методичний супровід інноваційної та дослідно-експериментальної діяльності в ЗДО.

Наукова підтримка дослідно-експериментальної роботи в ЗДО: наукове консультування, науково-практичні семінари і конференції, тренінги, вебінари. Координація інноваційної освітньої діяльності: інститути післядипломної педагогічної освіти, районні/міські методичні кабінети/ центри професійного розвитку педагогів.

Методичний супровід інноваційної освітньої діяльності в ЗДО: створення методичного забезпечення інноваційного освітнього процесу; організація різних форм методичної роботи з питань інноваційної та експериментальної діяльності; аналіз і поширення перспективного педагогічного досвіду; аналіз і планування освітньої діяльності з використанням інноваційних підходів (блочно-тематичне, методичний конструктор тощо) та альтернативних педагогічних технологій.

Основні поняття теми: наукова підтримка, консультування, координація інноваційної освітньої діяльності, методичний супровід, методичне забезпечення, перспективний педагогічний досвід, блочно-тематичне планування освітнього процесу, альтернативні педагогічні технології.

Рекомендовані джерела.

Основні [1-3, 5-6].

Додаткові [1-2, 4, 6, 9, 10].

Нормативно-правові документи [1, 4-6, 12, 13].

Інтернет-ресурси [1-4, 7, 11-13].

Лекція 5. Науково-методичний супровід інноваційної та дослідно-експериментальної діяльності в ЗДО.

Семінарське заняття 4. Особливості методичного супроводу інноваційної освітньої діяльності в ЗДО.

Тема 6. Загальні відомості про педагогічний експеримент

Поняття експерименту. Сутність та ознаки педагогічного експерименту. Види педагогічного експерименту: за способом формування умов (природний, лабораторний); за метою дослідження (констатувальний, формувальний, контрольний); за структурою (паралельний, послідовний), за типом моделей (мислительний, матеріальний). Рівні педагогічного експерименту: індивідуальний; на рівні окремого закладу; міський, районний; регіональний (обласний); державний. Види експерименту за масштабом перетворення: локальний; модульний; системний; широкомасштабний.

Вимоги до проведення педагогічного експерименту.

Основні поняття теми: експеримент, педагогічний експеримент, природний та лабораторний експеримент, констатувальний, формувальний, контрольний експеримент, паралельний та послідовний експеримент, локальний, модульний, системний, широкомасштабний експеримент.

Рекомендовані джерела.

Основні [4-8].

Додаткові [3, 8, 12, 14, 15].

Нормативно-правові документи [13, 14].

Інтернет-ресурси [1, 6, 7, 12, 13].

Лекція 6. Загальні відомості про педагогічний експеримент.

Тема 7. Організація експериментальної роботи в ЗДО.

Алгоритм отримання статусу експериментального закладу. Учасники експерименту. Подання заявки на проведення дослідно-експериментальної роботи в ЗДО у міську, обласну або всеукраїнську експертну раду. Структура та зміст заявки. Розроблення програми дослідно-експериментальної роботи. Вимоги до визначення наукового апарату дослідно-експериментальної роботи. Планування експериментальної роботи в ЗДО. Порядок організації дослідно-експериментальної роботи.

Основні поняття теми: експериментальний заклад, експеримент, дослідно-експериментальна робота, рівень експерименту, заявка, програма дослідно-експериментальної роботи, науковий апарат дослідження, планування.

Рекомендовані джерела.

Основні [5-6].

Додаткові [3, 12, 13].

Нормативно-правові документи [7-11, 13, 14].

Інтернет-ресурси [2, 6, 11-13].

Лекція 7. Організація експериментальної роботи в ЗДО.

Семінар 5. Аналіз програм дослідно-експериментальної роботи ЗДО.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II.

Методи та методики проведення експериментального педагогічного дослідження

Тема 8. Методи та методики педагогічного дослідження.

Педагогічний експеримент як комплексна технологія дослідження. Взаємозв'язок методів і методик експериментального дослідження. Емпіричні методи педагогічного дослідження: спостереження, аналіз продуктів діяльності, аналіз педагогічної документації, аналіз та узагальнення педагогічного досвіду, анкетування, бесіда, інтерв'ю, тестування, створення спеціальних ситуацій, моделювання, моніторинг, експертна оцінка. Методи вивчення особистості, колективу: соціометрія. Теоретичні методи: аналіз і синтез, індукція і дедукція, порівняння, аналогія, ідеалізація, уявний експеримент тощо.

Диференціація методів педагогічного експерименту за етапами пошуку. Класифікація методів педагогічного експерименту.

Методика проведення педагогічного спостереження. Методика проведення соціометричного опитування. Методика вивчення і узагальнення перспективного педагогічного досвіду. Методика проведення експертної оцінки.

Основні поняття теми: метод педагогічного дослідження, діагностичний інструментарій, методика педагогічного дослідження, аналіз, синтез, індукція, дедукція, порівняння, аналогія, спостереження, анкетування, тестування, бесіда, інтерв'ю, соціометрія, моделювання, моніторинг, експертна оцінка, перспективний педагогічний досвід, методика педагогічного дослідження.

Рекомендовані джерела.

Основні [4, 5, 7, 8].

Додаткові [3, 8, 12, 14, 15].

Інтернет-ресурси [1, 2, 6, 13].

Лекція 8. Методи та методики педагогічного дослідження.

Тема 9. Методика проведення педагогічного експерименту.

Етапи педагогічного експерименту: діагностичний; прогностичний; організаційно-підготовчий; практичний (констатувальний, формувальний та контрольний експерименти); узагальнюючий; запровадження.

Планування експерименту. Розробка методики експерименту. Вибір методик дослідження на різних етапах експерименту. Структура методики педагогічного дослідження: теоретико-методологічна база, на якій ґрунтується методика; сукупність методів, що застосовуються, їх координація; психолого-педагогічний інструментарій та процедури його застосування; сукупність методів статистичної обробки та узагальнення і інтерпретації результатів дослідження; процедури та технології комп'ютерної обробки результатів. Умови розробки методики

експерименту. Побудова методики експерименту.

Основні поняття теми: педагогічний експеримент, етапи експерименту, програма експерименту, методика педагогічного експерименту, методи, методики вимірювання та контролю, методики аналізу результатів.

Рекомендовані джерела

Основні [4, 5, 7, 8].

Додаткові [3, 8, 12, 14].

Інтернет-ресурси [1, 13].

Лекція 9. Методика проведення педагогічного експерименту.

Семінар 6. Розробка програми та методики проведення педагогічного експерименту.

Тема 10. Методика проведення констатувального експерименту

Сутність, мета і завдання констатувального експерименту. Логіка та методи дослідження на констатувальному етапі експерименту. Етапи констатувального експерименту: 1) методологічний (формулювання дослідницької проблеми та шляхів її розв'язання, мета і завдання експерименту, визначення критеріїв і показників досліджуваного явища); 2) методичний (визначення умов проведення дослідження, його організацію і процедури, формування вибіркової сукупності (вибірок випробуваних) та обґрунтування їх репрезентативності; вибір дослідницького інструментарію (методи дослідження, діагностичні методики досліджуваних явищ, методи аналізу отриманих даних); 3) технологічний (проведення діагностичних процедур, встановлення фактичного вихідного стану об'єкта дослідження, порівняння аналітичних даних та коригування ходу експерименту).

Основні поняття теми: експеримент, педагогічний експеримент, констатувальний експеримент, методика констатувального експерименту, методи дослідження, контрольна група, експериментальна група, вибірка.

Рекомендовані джерела.

Основні [4, 5, 7, 8].

Додаткові [3, 8, 12, 14].

Інтернет-ресурси [1, 13].

Лекція 10. Методика проведення констатувального експерименту.

Семінар 7. Розробка програми та методики проведення констатувального експерименту.

Тема 11. Методика проведення формувального експерименту.

Мета та завдання формувального експерименту. Сутність формувального експерименту. Підготовка формувального експерименту: розробка плану-програми (гіпотеза; методика експерименту; перелік необхідних матеріалів; список виконавців; календарний план роботи); вибір засобів проведення експерименту та вимір його результатів; обробка та аналіз експериментальних даних; установлення адекватності одержаних висновків педагогічній реальності.

Етапи формувального експерименту: підготовчий, експериментальний, заключний. Види формувального експерименту: відкритий, закритий, порівняльний, послідовний, паралельний, лінійний. Логіка та методи дослідження на формувальному етапі експерименту. Процедура проведення лінійного формувального експерименту.

Основні поняття теми: експеримент, формувальний експеримент, методика формувального експерименту, методи дослідження, тестування, метод експертної оцінки, ранжування, рейтинг, моніторинг.

Рекомендовані джерела.

Основні [4, 5, 7, 8].

Додаткові [3, 8, 12, 14].

Інтернет-ресурси [1, 13].

Лекція 11. Методика проведення формувального експерименту.

Семінар 8. Розробка програми та методики проведення формувального експерименту.

Тема 12. Методика проведення моніторингових досліджень

Сутність поняття «моніторинг». Принципи моніторингу. Алгоритм організації та проведення моніторингу: 1) формування мети і цілей моніторингу; визначення критеріїв, показників вимірювання; 2) добір інструментарію для проведення моніторингу (вибір анкет, тестів, таблиць, карт спостережень та ін.); 3) організація дослідження (складання плану, графіка проведення, способи використання інструментарію); 4) збирання даних за обраними методиками; 5) оброблення та аналіз даних; 6) вироблення рекомендацій на основі інтерпретації даних дослідження; 7) корекція; 8) інформативність.

Об'єкти моніторингу. Основні методи збору даних (аналіз документів, опитування, спостереження). Вимоги до розробки анкет. Види інтерв'ю та спостережень. Критерії та показники досліджень. Кількісні та якісні показники. Вимоги щодо добору показників. Алгоритм розробки інструментарію. Використання ІКТ при проведенні моніторингових досліджень.

Основні поняття теми: моніторинг, критерії, показники вимірювання, інструментарій, аналіз документів, опитування, анкета, інтерв'ю, спостереження.

Рекомендовані джерела.

Основні [1, 3].

Додаткові [7, 13, 16].

Інтернет-ресурси [1, 2, 6, 7, 13].

Лекція 12. Методика проведення моніторингових досліджень

Тема 13. Методи математичної статистики.

Розрахунок середньої арифметичної величини, розрахунок середнього квадратичного відхилення. Типи вимірювань у педагогічних дослідженнях. Вимірювальні шкали: шкала найменувань; порядкова (рангова) шкала; інтервальна шкала. Критерії якості педагогічних вимірювань. Кореляція.

Статистична обробка результатів педагогічного експерименту. Відбір контрольних і експериментальних груп. Методика формування вибірових

сукупностей. Статистичні критерії. Загальний алгоритм використання статистичних критеріїв. Параметричні та непараметричні критерії. Загальні підходи до вибору методів перевірки статистичних гіпотез. Перевірка достовірності результату педагогічного експерименту за критерієм Стюдента (t – критерій). Перевірка гіпотези про нормальний розподіл (однорідність) незалежних вибірок за критерієм 2χ (χ^2 – квадрат, критерію Пірсона).

Основні поняття теми: вимірювання в педагогіці, вимірювальні шкали, репрезентативність вибірок, статистичні критерії, статистична перевірка гіпотез, вірогідність результатів дослідження, статистична обробка результатів дослідження, критерій Стюдента, критерій Пірсона.

Рекомендовані джерела.

Основні [4, 7, 8].

Додаткові [3, 14, 15].

Інтернет-ресурси [1].

Лекція 13. Методи математичної статистики.

Семінар 9. Статистична обробка результатів педагогічного експерименту.

Тема 14. Методи зведення й обробки результатів експериментальних досліджень.

Метод ранжування. Розподіл кількісних показників за певним порядком: за ступенем їх важливості або значущості; за послідовністю зростання, спадання.

Метод групування. Поділ послідовних даних на основі певних показників на групи з однотипних або близьких за значеннями елементів. Групування за якісними ознаками, за кількісними ознаками, просте та комбіноване групування.

Таблиці. Структура, типи таблиць (прості, групові, комбіновані, складені).

Графічний метод. Лінійна діаграма (або лінійний графік), секторна діаграма, стовпчикова діаграма, гістограма.

Основні поняття теми: ранжування, групування, таблиці, графік, діаграма, гістограма.

Рекомендовані джерела.

Основні [4, 7].

Додаткові [3, 14, 15].

Інтернет-ресурси [1, 2, 6, 13].

Лекція 14. Методи зведення й обробки результатів експериментальних досліджень.

Семінар 10. Табличні і графічні методи зведення результатів дослідження.

6. Контроль навчальних досягнень

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень аспірантів (денна форма)

Вид діяльності аспіранта	Максимальна кількість балів за одиницю	Змістовий модуль I. «Педагогічний експеримент у системі інноваційної діяльності закладу дошкільної освіти»		Змістовий модуль II. «Методи та методики проведення експериментального педагогічного дослідження»	
		Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	7	7	7	7
Відвідування семінарських занять	1	5	5	5	5
Робота на семінарському занятті	10	5	50	5	50
Виконання завдань для самостійної роботи	5	5	25	5	25
Виконання модульної роботи	25	3	75	3	75
Загальна кількість балів			162		162
Розрахунок коефіцієнту		$324:100=3,24$			
Коефіцієнт		3,24			

Система оцінювання навчальних досягнень аспірантів (заочна форма)

Вид діяльності аспіранта	Максим. кількість балів за одиницю	Змістовий модуль I. «Педагогічний експеримент у системі інноваційної діяльності закладу дошкільної освіти»		Змістовий модуль II. «Методи та методики проведення експериментального педагогічного дослідження»	
		Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	4	4	4	4
Відвідування семінарських занять	1	2	2	2	2
Робота на семінарському занятті	10	2	20	2	20
Виконання завдань для самостійної роботи	5	6	30	6	30
Загальна кількість балів			56		56
Розрахунок коефіцієнту		$112:100=1,12$			
Коефіцієнт		1,12			

6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії оцінювання.

Змістовий модуль I. «Педагогічний експеримент у системі інноваційної діяльності закладу дошкільної освіти»

№	Вид роботи	Форми звітності	Кількість балів	
			денна	заочна
1	Опрацювання нормативно-правової бази інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи у закладах дошкільної освіти.	Анотований каталог	5	5
2	Опрацювання науково-методичної літератури	Анотований каталог		5
3	Розробка проєкту впровадження педагогічної інновації:	Проєкт		
4	- розробка проблемно-пошукового етапу. Мета: самостійно виявити проблему у професійній діяльності.	Доповідь з презентацією	5	5
5	- розробка науково-дослідницького етапу. Мета: обґрунтувати спосіб вирішення проблеми з допомогою інновації.	Доповідь з презентацією	5	5
6	- розробка практико-орієнтованого етапу. Мета: розробити технологію досягнення передбачуваного результату.	Доповідь з презентацією	5	5
7	- розробка впроваджувально-результативного етапу. Мета: упровадити інновацію в практику.	Доповідь з презентацією	5	5

Змістовий модуль II. «Методи та методики проведення експериментального педагогічного дослідження»

№	Вид роботи	Форми звітності	Кількість балів	
			денна	заочна
1	Опрацювання науково-методичної літератури до модуля	Анотований каталог		5
2	Розробка програми та методики власного експериментального дослідження	Проєкт		
	- розробка програми експерименту	Доповідь з презентацією	5	5
	- розробка методики експерименту	Доповідь з презентацією	5	5
	- розробка методики констатувального експерименту	Доповідь з презентацією	5	5
	- розробка методики формувального експерименту	Доповідь з презентацією	5	5
	- відбір методів статистичної обробки та узагальнення результатів експерименту	Доповідь з презентацією	5	5

Критерії оцінювання рівня виконання завдань для самостійної роботи

К-ть балів	Критерії оцінювання
5	Завдання виконано якісно, самостійно та своєчасно; зміст завдання розкритий у повному обсязі, доцільно обрані інформаційні джерела, дібрана інформація систематизована й проаналізована; аспірант виявив ініціативність у пошуку додаткових джерел інформації та креативність у розумінні і творчому використанні набутих знань та умінь.
4	Завдання виконано самостійно та своєчасно; зміст завдання загалом розкритий, однак включені матеріали, що не мають безпосереднього відношення до теми; виявлення схильності до системно-наукового аналізу, прагнення до творчого використання набутих знань та умінь, але за наявності незначних помилок.
3	Завдання виконано не своєчасно, має місце порушення логіки й структури викладу матеріалу; робота не містить авторської думки; можливі суттєві помилки у виконанні завдань, але аспірант спроможний усунути їх під керівництвом викладача.
0-2	Завдання виконано поверхово, фрагментарно, що зумовлюється початковими уявленнями про предмет вивчення; несвоєчасне та неякісне виконання завдань, вияв не самостійності у роботі.

6.3. Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання.

Модульний контроль на денній формі навчання здійснюється у вигляді тестової модульної контрольної роботи (МКР). Тест – 25 питань для кожного студента. Кожна правильна відповідь на питання тесту оцінюється в 1 чи 2 бали.

Підсумкова кількість балів (max – 25)	Критерії оцінювання
22 - 25	Виставляється за чітке виконання тестових завдань (90-100% вірних відповідей), яке демонструє володіння категоріями дисципліни, аспірант вміє аналізувати педагогічні явища.
18 - 21	Виставляється за знання та відтворення матеріалу засвоєного під час вивчення дисципліни (70-89% вірних відповідей). Супроводжується допустимою кількістю помилок у тестових завданнях.
11 - 17	Виставляється за виконання тестових завдань, що складає 50-69% вірних відповідей з необхідного обсягу; спостерігається низький рівень знання термінологічного апарату дисципліни; неякісне виконання тестів.
1-10	Виставляється за виконання тестових завдань, що складає менше 50% вірних відповідей з необхідного обсягу; спостерігається незнання основного термінологічного апарату; виконання тестів на низькому рівні.

6.4. Форми семестрового контролю.

Семестровий контроль проводиться у формі заліку за усіма темами навчальної дисципліни «Дослідницько-експериментальна діяльність в ЗДО».

Орієнтовні питання до заліку.

1. Пріоритетні завдання сучасної дошкільної освіти в контексті інноваційних змін.
2. Сутність, мета і зміст дослідно-експериментальної роботи в ЗДО.
3. Нормативно-правове забезпечення інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи в ЗДО.
4. Сутність інноваційної освітньої діяльності.
5. Мета і зміст інноваційної освітньої діяльності в ЗДО.
6. Сутність готовності педагогів до інноваційної діяльності та експериментальної роботи в умовах ЗДО.
7. Умови ефективності інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи.
8. Значення й сутність управління інноваційною діяльністю в закладі дошкільної освіти.
9. Види, принципи, методи ефективного управління інноваційною педагогічною діяльністю в ЗДО.
10. Види та основні напрями планування інноваційної освітньої діяльності.
11. Проєкт впровадження педагогічних інновацій в освітній процес.
12. Методичний супровід інноваційної освітньої діяльності в ЗДО.
13. Сутність та ознаки педагогічного експерименту.
14. Види педагогічного експерименту.
15. Алгоритм отримання статусу експериментального закладу.
16. Подання заявки на проведення експериментальної роботи в ЗДО.
17. Планування експериментальної роботи в ЗДО.
18. Порядок організації дослідно-експериментальної роботи.
19. Взаємозв'язок методів і методик експериментального дослідження.
20. Методика проведення педагогічного експерименту.
21. Методика проведення констатувального експерименту.
22. Методика проведення формувального експерименту.
23. Методика проведення моніторингових досліджень.
24. Методика формування вибіркового сукупностей.
25. Загальні підходи до вибору методів перевірки статистичних гіпотез.
26. Методи зведення й обробки результатів експерименту.

6.5. Шкала відповідності оцінок за системою ECTS

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90-100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з можливими незначними недоліками
B	82-89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

7. Рекомендовані джерела

Основні:

1. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології: підручник. 2–ге вид., допов. К.: Академвидав. 2012. 352 с.
2. Дмитренко А. П. Інноваційні технології дошкільної освіти: навч.-метод. посібник. Суми: Університетська книга, 2020. 32 с.
3. Литвинов А. С. Педагогічний провайдинг інновацій в освіті: навч. посібн. / за заг. ред. В. В. Борисова. Суми. Університетська книга, 2021. 265 с.
4. Ліпич Л. Г. Методологія та організація наукових досліджень / Л. Г. Ліпич, С. М. Бортнік, І. Г. Волинець: навчальний посібник / за заг. ред. Л. Г. Ліпич. Луцьк : Вежа-Друк. 2018. 220 с.
5. Організація дослідно-експериментальної роботи в дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладах: метод. рек. / укл.: В. І. Ковальчук, Г. В. Шапаренко, Л. О. Базиль [та ін.]. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. 76 с.
6. Педагогічний експеримент у системі інноваційної освітньої діяльності/ Упор.: Кошка О. А., Красовська В. Ю. Хмельницький: ХОІППО. 2014. 126 с.
7. Сисоєва С. О., Кристочук Т. Є. Методологія науково-педагогічних досліджень: підручник. Рівне: Волинські обереги, 2013. 360 с.
8. Тверезовська Н. Т. Методологія педагогічного дослідження / Н. Т. Тверезовська, В. К. Сидоренко. К.: Центр навчальної літератури. 2017. 440 с.

Додаткові:

1. Гавриш Н., Крутій К. Організація освітньої діяльності в дошкільному закладі, або як досягти балансу між традиціями та інноваціями. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2015. № 8. С. 4–10.
2. Гавриш Н., Саприкіна О. Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку: навч.-метод. посіб. для дошкільних навч. закладів за заг. ред. О. Пометун. Дніпропетровськ: Ліра, 2014. 120 с.
3. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження. Методологічні поради молодим науковцям. Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. 278 с.
4. Дичківська І.М. Підготовка майбутніх вихователів дошкільних закладів до інноваційної педагогічної діяльності: теорія і методика: монографія. Рівне: Видавець О. Зень, 2017. 372 с.
5. Козак Л. В. Підготовка майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності: монографія; за ред. докт. пед. наук, проф., член-кор. НАПН України С. О. Сисоєвої. К.: ТОВ «Видавниче підприємство «ЕДЕЛЬВЕЙС», 2014. 600 с.
6. Козак Л., Луцик Т. Характеристика педагогічних інновацій у роботі з дітьми дошкільного віку. Інноватика у вихованні : зб. наук. пр. Вип. 10. / упоряд. О. Б. Петренко; ред. кол. : О. Б. Петренко, Р. Л. Сойчук, Т. С. Ціпан та ін. Рівне : РДГУ, 2019. С. 67–73.
7. Козак Л. В. Педагогічний моніторинг як технологія управління якістю дошкільної освіти // Педагогічна освіта: теорія і практика. 2018. №30. С.40–45. URL: <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/28804/> (дата звернення: 15.11.2022).

8. Конспект лекцій з курсу «Методика виконання дисертаційної роботи (PhD Thesis Prospectus)» для здобувачів наукового ступеня доктора філософії / укл. І. Я. Омецінська. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 80 с.
9. Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку/ Національна академія педагогічних наук України . Київ: ФОП Ференець В. Б., 2020. 44 с.
10. Підготовка майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку: компетентнісний підхід: монографія / за заг. ред. Г. В. Беленької, О. А. Половіної. Умань: ВПЦ «Візаві», 2015. 208 с.
11. Пономаренко Т. О. Теорія і методика формування управлінської культури керівників дошкільної освіти : монографія. Суми : Вінниченко М. Д., 2017. С. 5–156.
12. Рейкін В. С. Основи наукових досліджень : конспект лекцій / В. С. Рейкін. – Луцьк : Вид-во ПП Іванюк В. П., 2020. 111 с.
13. Романюк І. Формування системи моніторингу якості професійної діяльності педагога. Практика управління дошкільним закладом. 2022. № 12. С. 41–49.
14. Сисоєва С.О., Кристопчук Т. Є. Педагогічний експеримент у наукових дослідженнях неперервної професійної освіти: навч. метод. посіб. Луцьк, ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2009. 460 с.
15. Сисоєва С. О. Розвиток дослідницької компетентності викладачів вищої школи: навчальний посібник /С. О. Сисоєва, Л. В. Козак // Київ, у-т ім. Б. Грінченка. К.: ТОВ «Видавниче підприємство «ЕДЕЛЬВЕЙС», 2016. 156 с.
16. Технологія проведення моніторингових досліджень (Із досвіду роботи). – Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2013. 85 с.

Нормативно-правові документи:

1. «Примірне положення про методичний кабінет закладу дошкільної освіти», затв. наказом МОН України 372 від 16.04.2018 р. URL: <https://osvita.ua/legislation/doshkilna-osvita/60597/> (дата звернення: 15.11.2022).
2. «Про затвердження професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти» - наказ Мінекономіки № 755-21 від 19.10.2021 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti> (дата звернення: 10.11.2022).
3. «Про затвердження професійного стандарту «Керівник (директор) закладу дошкільної освіти» - наказ Мінекономіки України № 620-21 від 28.09.2021 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/profesijnij-standart-kerivnik-direktor-zakladu-doshkilnoyi-osviti> (дата звернення: 18.11.2022).
4. «Щодо методичних рекомендацій до оновленого Базового компонента дошкільної освіти» - лист МОН України № 1/9-148 від 16. 03. 2021 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-metodichnih-rekomendacij-do-onovlenogo-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti> (дата звернення: 03.11.2022).
5. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція (2021). Наказ МОН № 33 від 12.01.2021 року.

URL: <https://osvita.ua/legislation/doshkilna-osvita/79142/> (дата звернення: 03.11.2022).

6. Дитина : освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проєкту В. О. Огнев'юк ; авт. кол. А. Г. Беленька, О. Л. Богініч, В. М. Вертутіна [та ін.]; наук. ред. А. Г. Беленька; Мін. осв. і науки України, Київ, ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 440 с.

7. Закон України «Про дошкільну освіту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text> (дата звернення: 23.11.2022).

8. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 р. із змінами від 16 жовтня 2012 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/40-15>,

9. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 13 грудня 1991р. із змінами від 24.04.2019 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text> (дата звернення: 05.12.2022).

10. Закон України «Про наукову і науково-технічну експертизу» від 10 лютого 1995р. із змінами від 20.09.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/51/95-вр#Text> (дата звернення: 23.11.2022).

11. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 20.11.2022).

12. Перелік освітніх програм для закладів дошкільної освіти. URL: <https://imzo.gov.ua/osvita/doshkilna-osvita/programno-metodichne-zabezpechennya/>(дата звернення: 04.11.2022).

13. Положення про експериментальний загальноосвітній навчальний заклад, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України № 1054 від 23.11.2009 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0428-02#Text> (дата звернення: 28.10.2022).

14. Положення про порядок здійснення інноваційної діяльності, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України № 522 від 07.11.2000 р. (зі змінами від 11.07.2017) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0946-00#Text> (дата звернення: 28.10.2022).

Інформаційні джерела:

1. Електронний репозиторій публікацій професорсько-викладацького колективу Київського університету імені Бориса Грінченка. URL: <http://elibrary.kubg.edu.ua/> (дата звернення: 28.11.2022).

15. Матеріали вебінару «Основні тенденції експериментальної діяльності у закладах освіти м. Києва» для педагогів закладів освіти столиці, що беруть участь у дослідно-експериментальній роботі регіонального рівня (25.05. 2022 р.) URL: <https://ndl.ipko.kubg.edu.ua/> (дата звернення: 25.10.2022).

16. Матеріали Всеукраїнського онлайн-марафону «Реалізація змісту Державного стандарту дошкільної освіти в парціальних програмах» (17.12.2021 р.) URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/mizhnarodni-ta-vseukrayinski-zahodi/marafon-parcialnih-program> (дата звернення: 28.10.2022).

17. Матеріали Всеукраїнського педагогічного марафону «Інновації в

- освітньому процесі ЗДО: суспільні запити, освітні тренди» (15-16.12.2021 р.). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/mizhnarodni-ta-vseukrayinski-zahodi/vseukrayinskij-pedagogichnij-marafon-innovaciyi-v-osvitnomu-procesi-zdo-suspilni-zapiti-osvitni-trendi> (дата звернення: 18.11.2022).
2. Матеріали Всеукраїнської Стратегічної сесії «Дошкільна освіта для майбутнього: досягнення і перспективи», Запоріжжя, 18-19. 08. 2021 р. URL: <https://sites.google.com/view/novynykdo/2021?authuser=0> (дата звернення: 10.11.2022).
3. Матеріали круглого столу «Дослідно-експериментальна робота у закладах освіти столиці: стан, виклики й перспективи» (16.08.2022 р.). URL: <https://ndl.ippo.kubg.edu.ua/> (дата звернення: 28.09.2022).
4. Матеріали сайту «Інститут модернізації змісту освіти» МОН України». URL: <https://imzo.gov.ua/> (дата звернення: 18.11.2022).
5. Матеріали сайту «Український інститут розвитку освіти». URL: <https://uied.org.ua/en/> (дата звернення: 15.11.2022).
6. Матеріали сайту Асоціації працівників дошкільної освіти України <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/suchasne-doshkillya-pid-krilami-zahistu/asociaciya-pracivnikiv-doshkilnoyi-osviti> (дата звернення: 11.09.2022).
7. Матеріали сайту Департаменту освіти і науки м. Києва. URL: <http://don.kievcity.gov.ua/> (дата звернення: 07.10.2022).
8. Матеріали сайту Інституту післядипломної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка. URL: <http://ippo.kubg.edu.ua/> (дата звернення: 18.11.2022).
9. Матеріали сайту Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/doshkilna-osvitahttps://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/suchasne-doshkillya-pid-krilami-zahistu> (дата звернення: 24.11.2022).
10. Матеріали сайту Науково-дослідної лабораторії експериментальної педагогіки та педагогічних інновацій Інституту післядипломної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка. URL: <https://ndl.ippo.kubg.edu.ua/> (дата звернення: 18.11.2022).